

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИДАТНИХ ПОЛЬСЬКИХ СКРИПАЛІВ У ГАЛИЧИНІ (друга половина ХІХ – початок ХХ століття)

У статті актуалізується проблема інтеграції польської та української інструментальних (скрипкових) традицій з акцентом на докладному розгляді специфіки функціонування польської національної складової у розбудові професійної скрипкової школи Галичини у хронотопі ХІХ – початку ХХ століть.

Ключові слова: українсько-польські міжкультурні взаємини, інтегративні процеси, хронотоп, інструментальне виконавство, скрипкова школа.

The article is updated integration problem of the Polish and Ukrainian instrumental (violin) traditions with an emphasis on detailed consideration of the specifics of the functioning of the Polish national component in the development of a professional violin school in Galicia in chronotope XIX – early XX centuries.

Key words: Ukrainian-Polish cross-cultural relationships, integrative processes, chronotope, instrumental performing, violin school.

Соціально-політичні колізії, що пронеслися Європою впродовж ХІХ – початку ХХ століть, поза сумнівом, вплинули на темп та інтенсивність міжкультурних взаємин Західної України та Польщі. Рішуча хода європейської музичної культури значно збагатила ментальну та духовно-естетичну самобутність різних національних традицій. З істотної історичної ретроспективи очевидною стає *актуальність* панорамного погляду на цей процес.

Проблематика, пов'язана з механізмом міжкультурної інтеграції, досліджується представниками різних галузей гуманітарних знань – істориками, соціологами, демографами, культурологами, мистецтвознавцями, музикологами. Серед них варто згадати М. Загайкевич [2], Л. Кияновську [3], Л. Мазепу та Т. Мазепу [4], Д. Колбіна [12] та інших. *Метою даної статті* є розгляд специфіки функціонування польської національної складової в процесі розбудови професійного скрипкового мистецтва Галичини впродовж понад столітнього періоду.

Діяльність польських скрипалів на теренах Західної України має давню і багату історію. ХІХ століття – пора розквіту концертно-гастрольної діяльності європейських музикантів, найактивнішою зоною котрої був Львів. Чи не лєвова частка видатних, знаних у Європі музикантів вважали за честь навідатися до Галичини. Особливо часто у старовинне місто Лева приїжджали імениті польські скрипалі, присвячуючи власний талант, фах, досвід збагаченню музичного виднокола краю.

На зламі ХІХ–ХХ століть у Львові розгорнув артистичну діяльність **Юзеф Ельснер** (1769–1854) – польський композитор, скрипаль, педагог, теоретик, наставник Фредеріка Шопена. Перебував у Львові з 1792 р., обіймаючи посаду концертмейстера оперного театру. Часто виступав на львівській філармонійній сцені; інспірував заснування Філармонійного товариства, яке суттєво

активізувало концертне життя великого культурного центру. У 1795–1797 рр. за ініціативою Ельснера у Львові були організовані щотижневі концерти Музичного товариства, яке з часом перетворилося у філію Музичної Академії. Недовго (до 1810) перебував у Львові польський скрипаль і композитор **Кароль Курпінський** (1785–1857). Саме у Галичині розпочалася його різнобічна професійна діяльність. У 1810 р. за рекомендацією Ю. Ельснера він обіймає посаду другого диригента і капелмейстера Варшавської опери.

Живе і працює у Львові на початку ХІХ століття й відомий польський скрипаль, педагог і диригент **Станіслав Сервачинський** (1781–1859) – перший вчитель Г. Венявського, Й. Йоахіма, Г. Фрімана та Б. Губермана. У річищі бурхливої розбудови інструментального виконавства з'являється нова, блискуча генерація геніальних скрипалів, серед яких важко переоцінити феноменальну постать Нікколо Паганіні (1782–1840). Конгеніальними видатному італійцю були польські скрипалі **Кароль Ліпінський** (1790–1861) та **Генрік Венявський** (1835–1880).

Львів став для **К. Ліпінського** другою батьківщиною. Про його концертну, артистичну, композиторську та диригентську діяльність на теренах культурного життя Галичини опубліковано чимало серйозних наукових розвідок. У захопленні від майстерності К. Ліпінського був Ф. Шопен. Саме він організовує концерти свого співвітчизника у Парижі. Прихильниками видатного польського музиканта були Р. Вагнер, Г. Берліоз, Р. Шуман, який присвятив скрипалеві свій знаменитий фортепіанний цикл «Карнавал». З величезним успіхом він концертує у багатьох європейських столицях, зокрема перед королівським двором у Лондоні, представляючи власний Скрипковий концерт, написаний у Львові (№1 fis-moll, op.14, 1835). Виконання свого дітища у Парижі у 1836 р. після Міжнародного історичного конгресу, присвяченого Україні, надало йому лаврів одного з перших скрипалів Європи. У 1839 р. він стає концертмейстером Дрезденського симфонічного оркестру і у 1843 р. наважився переїхати з родиною до Німеччини. Окрім концертної діяльності К. Ліпінський значну увагу приділяв скрипковій педагогіці [23]. У 1845 р. він придбав маєток у селі Вирлів (Урлів) на Тернопільщині – колись родинному обійсті його предків, де й оселився на постійне проживання. Заснувавши музичну школу для селянських дітей з українською мовою навчання, К. Ліпінський дбав про забезпечення учнів інструментами, замовляв для них скрипки у львівських майстрів, добирав викладачів і сам давав уроки. За його заповітом прибуток від маєтку мав піти на заснування фонду, з котрого виплачувалися б стипендії для молодих обдарованих скрипалів для навчання у Львові, Неаполі, Відні. Фонд проіснував до початку Першої Світової війни [14].

Окрім К. Ліпінського у різний час у Львові виступали польські скрипалі Титус Яхімовські, Юзеф Белявські, Тимотеуш Кучинські, Йоахім Качновські. Знаковим подіями були виступи неперевершеного **Г. Венявського**. У 1857 р. він разом з братом – піаністом Йозефом Венявським – здійснив велике концертне турне у містах Галичини. Як писала львівська преса від 20 червня 1857 р., «перший концерт братів Венявських був небагаточисленний – публіка не могла повірити, що магічний дует чародіїв музики після Парижа по дорозі до Петер-

бурга дав згоду на виступ у другорядному місті. Проте львівські концерти мали свою особливість. «Кожен концерт у Львові Венявські розпочинали класичними творами (Бетховен, Мендельсон, Вебер) з оркестром. Наступними були в програмі 1) твори камерні, наприклад квартет Бетховена – 1 з Разумовських (1 скрипка – Венявський, 2 скрипка – Пляйнер – учитель консерваторії та школи Галицького Музичного Товариства), альт – Салаба та віолончель – Гебельт – прекрасні музиканти львівського театрального оркестру; 2) твори Йозефа Венявського, наприклад Adagio, Rondogiososo; 3) “Елегія” Ернста у виконанні дуету братів та Фуги Баха – соло Генріка Венявського; 4) Фуга та Антракт з опери “Кашемір” Йозефа Венявського; 5) тріо D-dur Ф. Мендельсона – брати Венявські та віолончеліст Гебельт. Таким чином, маємо усі підстави стверджувати, що брати Венявські були не лише доскональними майстрами своїх інструментів, але й видатними інтерпретаторами камерної музики. І це мистецтво було настільки піднесеним, що публіка забувала про виконавців, а слухала Бетховена, Моцарта, Мендельсона тощо. А чого ще не можу покрити мовчанням, це те, що в квартетах, квінтетах, тріо їх артистичний запал сягнув небувалої висоти – гра була невпізнанною і здавалось, що вони вступили на найвищий щабель артистизму. Товариство Музичне Львова (Галицьке) з вдячності за добродійний концерт на їх честь іменувало братів Венявських гонорованими членами ГМТ» [22].

Восени 1876 р. у Лондоні Г. Венявський серйозно захворів, кілька газет навіть опублікували інформацію про його смерть. Тим не менше художник збільшив кількість концертів. На початку листопада грає в Лондоні, за два тижні – в Лейпцігу, в Гевандгаусі, і одразу вирушає до Відня. На межі 1876–1877 рр. концерти проходять почергово у Відні та Празі, з перервами, викликаними рецидивами серцевих нападів. У лютому він приїхав у Галичину, яка з ентузіазмом оцінила сім концертів: два у Львові, а також виступи відбулися в Станіславові, на Буковині, у Чернівцях, і двічі у Тарнуві та Кракові. Через два дні він був у Будапешті на вечірці у Ференца Ліста, а протягом наступних місяців продовжував свої концертні подорожі у Швеції, Данії, Словаччині, Угорщині, Трансильванії, на півдні Росії, Норвегії, ще раз у Данії та Швеції. «Публіка скрізь вітала соліста добре, як дорогого гостя. Недовіри, що пан Г. Венявський, який зі своєю чарівною скрипкою, що видає неймовірної краси звуки, є той же самий чоловік, який грав Концерт Мендельсона з такою глибокою чарівної молоді свіжості і видатним артистизмом, більше року страждає від важких фізичних недуг» [11].

Прощальні концерти Венявського у Львові відбулися 5–7 лютого 1877 р. Через три роки музиканта не стане. Патріотичні почуття, які переповнювали польську публіку, примножували славу видатного артиста. Цікавою заувагою критика є те, що всі твори, які репрезентував Венявський, були добре відомими львівській публіці, адже звучали не раз у виконанні видатних скрипалів того часу, проте він надавав їм такого унікального звучання і форми, що здивував би і самих авторів багатством думок, барв і почуттів. «Не можна уявити собі кращої гри. Ця гра в повному значенні слова є класичною, звуки з-під його смичка виходять чисті як кришталь, тони, повні чуття, досконалої форми і вогню. Коли грає в них тихе почуття, то тони його скрипки здаються невлотним легким

зітханням коханих грудей чи віддзвоном весняного подиху аромату розквітлих троянд ....», – писав «Літературний щоденник» [10, 111].

Стосовно **С. Сервачинського** (S. Serwaczyński, 1781–1859), то у 1810 р. він покинув Люблін і переїхав до Львова, де обійняв (після К. Ліпінського) посаду концертмейстера оркестру. Як писав П. Пушек, «цей видатний концертмейстер оркестрів польського та німецького оперних театрів, концертує у багатьох містах Європи (1811–1814), у 1819 р. став в усіх своїх іпостасях наступником Ліпінського. Пізніше в 1827 р. спільно з видатним скрипалем концертував у Києві» [18, 115–148]. Після його виступів у Венеції преса писала, що «нікого не чути було після Паганіні, хто на цьому важкому інструменті осягає таке вишукане виконання музичних творів» [6, 232–233]. На початку осені 1831 р. митець повертається до Львова, але незабаром знову вирушає до Відня, де з серпня 1832 по квітень 1833 р. був концертмейстером оркестру «Josephstadt Theater». З 1833 по 1838 рр. диригує оркестром Будапештської опери, у 1840 р. виступав з концертами у Варшаві та Любліні. Як скрипковий педагог Сервачинський виховав плеяду всесвітньо відомих скрипалів, серед яких Йозеф Йоахім, Густав Фрімманн, Броніслав Губерман, Титус Яхимовський, Кароль Козловський. Давав уроки гри на фортепіано, його учнем у Любліні був Вінцент Якубовський. Крім того, у нього навчався Кароль Козловський, який пізніше став професором Львівської консерваторії і першим скрипалем театру Skrabka, згодом професором Віденської консерваторії. На жаль, постать Станіслава Сервачинського не викликала надто великого інтересу з боку істориків, хоча його діяльність можна розглядати як один з найважливіших етапів розвитку польського скрипкового мистецтва [6]. У контексті даного дослідження – і для розвитку скрипкового мистецтва Галичини. Помер С. Сервачинський 30 листопада 1859 р. і був похований на Личаківському кладовищі. Донині постать та мистецька діяльність С. Сервачинського нерозривно пов'язується зі Львовом. Саме тут він розпочав кар'єру концертуючого скрипаля; проявив себе як видатний музикант-камераліст (в Любліні – перша скрипка в квартеті графа Суходольського). Як учителя плеяди видатних скрипалів, його методичні принципи, на думку В. Григор'єва, заслуговують на глибоке вивчення [17].

Впродовж ХІХ століття серед гастролерів Львів відвідали Титус Яхимовські, Юзеф Белявські, Тимотеуш Кучинські, Пйотр Зелінські, Йоахім Качновські, Аполлінарій Контський. Так, останній (Kański, 1825–1879 рр. Варшава) був видатним польським скрипалем, педагогом і композитором. Він почав свою музичну кар'єру у віці чотирьох років, спочатку під керівництвом батька – Грегорія Kański, а у десятирічному віці почав займатися з Нікколо Паганіні. Ним захоплювалися Г. Берліоз, Дж. Мейєрбер. Як вундеркінд, давав концерти в Санкт-Петербурзі, Відні, Парижі та Лондоні (у тому числі під час коронації королеви Вікторії у 1837 р.). Однак його тріумфальні виступи у Львові (сім концертів поспіль у 1855–1856 рр.), що припадали на пік розквіту сольної кар'єри скрипаля-віртуоза, позиціонують давнє місто як одну із столиць концертного життя Європи.

У 1866–1869 рр. у Львові серію концертів дав знаменитий скрипаль **Густав Фрімманн** (Friedmann), якого львівська публіка прийняла натхненно, про що свідчать численні відгуки преси. Вдячна аудиторія насолоджувалася мис-

тецтвом одного з найяскравіших європейських скрипалів поспіль три роки – 1866, 1867 та 1869 рр. Скрипаль, віртуоз, педагог, як і Венявський, походив з Любліна, навчався в С. Сервачинського, а потім вчився у Парижі під керівництвом Дж.-Л. Массара. Поглибив свою майстерність в Берліні у класі Дж. Рубьєра.

На зламі століть, у першому сезоні Львівської філармонії невдовзі після виступів П. Сарасате львівська музична громадськість у двох великих симфонічних концертах мала можливість насолоджуватися виконавською майстерністю тоді ще молодого польського скрипаля **Броніслава Губермана** (1882–1947). Він представив Концерт для скрипки з оркестром Л. Бетховена, Сюїту Й. Раффа, «Крейцерову сонату» Л. Бетховена, Концерт для скрипки з оркестром П. Чайковського, Фантазію П. Сарасате на теми «Кармен» Ж. Бізе. Високою технічною вправністю, шляхетністю інтерпретації, серйозністю і складністю обраної програми Б. Губерман заслужив захоплені відгуки львівської критики.

Не менш вражаючими були виступи **Станіслава Барцевича** (1858–1929) – видатного польського скрипаля, педагога, диригента, учня Ф. Лауба та І. Гржималі. Великого успіху досяг у Петербурзі та Москві, де студіював композицію у класі П. Чайковського (закінчив Московську консерваторію у 1876 р.), який високо поцінував його талант. Гастролював у країнах Європи та в Україні. Ян Галь у газеті «Wiek Nowy» зазначає, що «беззаперечна певність технічна поряд із простотою і натуральністю фразування, котрі поєдналися в одній особі, творять великого артиста» [6]. Гастролював з успіхом у багатьох країнах Європи (мав також численні гастролі по Україні). Ректор Варшавської консерваторії, професор, блискучий педагог виховав плеяду знаменитих скрипалів, наділений унікальною пам'яттю. Його учнем був іменитий польський скрипаль і композитор М. Карлович. Він виступав у Львові як скрипаль, хоча частіше як диригент і композитор. Публіка могла послухати таких скрипалів, як Вацлав Коханський, Юліан Пуліковський, Владислав Горські, Павел Коханський, Броніслав Гімпель, Маурицій Вольфсталь.

Неодноразово гастролював у Львові видатний скрипаль, композитор і диригент **Мечислав Карлович** (1876–1909), який здобув музичну освіту у Варшаві по класу скрипки у Ф. Яковського та Ст. Барцевича, а по композиції – у П. Машинського, Г. Рогузького та З. Носковського, а також у Берліні у Х. Урбана. У 1906 р. у Дрездені брав уроки диригування у А. Нікіша. З 1908 р. мешкає у Закопаному, де під час однієї з гірських подорожей гине під лавиною. М. Карлович належав до угруповання композиторів «Молода Польща».

У 1905 р. до Львова прибув **Вацлав Коханські** (нар. у 1878 р. у Кам'янці-Подільському) – учень Л. Ауера в Петербурзі і О. Шевчика в Києві. До початку російської революції 1917 р. він працював концертмейстером симфонічного оркестру в Петербурзі. З дружиною Ольгою Буткевич-Коханською вони вели активне концертне життя та плідну педагогічну діяльність у Львові, пізніше працювали у Варшавській консерваторії.

Отже, запропонований зріз міжкультурних взаємодій «Україна–Польща» на теренах музичного життя Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ століть дає підстави стверджувати: цей процес має принципове значення для становлення та розвитку національного музичного мистецтва. Жодна культура не здатна розвиватися в ізоляції від інших географічно близьких середовищ; асимілюючи іноземне, вона перетворює його у своє, національне. У процесі ду-

ховного взаємозбагачення чільна роль належала і донині належить знаковим особистостям, зокрема в галузі скрипкового виконавства і педагогіки – когорті видатних польських музикантів.

Література

1. *Григорьев В.* Кароль Липинский / В. Григорьев. – М.: Музыка, 1977. – 159 с.; *Загайкевич М.* Діяльність Кароля Ліпінського в контексті українсько-польських зв'язків // Доповідь на Четвертій міжнародній конференції «Музична культура Галичини в контексті польсько-українських взаємин». – Дрогобич, 1999. – Рукопис. – 14 с.
2. *Кияновська Л.* Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. / Любов Кияновська. – Тернопіль: Астон, 2000. – 339 с.
3. *Мазена Л., Мазена Т.* Шлях до музичної Академії у Львові / Лешек Мазена, Тереса Мазена. – Львів: Сполом, 2003. – Т.1. – 288 с.
4. *A.G. Koncert Henryka Wieniawskiego / Dziennik Literacki.* – 1877. – Nr 29. – S. 111.
5. *Chmara-Zaczkiewicz Barbara, Serwaczynski Stanislaw.* Haslo w: Encyklopedia Muzyczna PWM. Red. Elzbieta Dziembowska. – Т. 9. – Krakow, 2007. – S. 232-233.
6. *Gall J. Z Filharmonii / J.Gall // Wiek Nowy.* – 1902. – Nr 423. – 11.11.
7. *Gazeta Lwowska.* – 1817. – Nr 23, VII. – S. 117.
8. *Grigoriev W.* Henryk Wieniawski. Warszawa-Poznan, 1986. – S. 16.
9. «Dziennik Literacki» – 1866, nr 51, s.816; nr 52, s.831; 1867, nr 4-5, s.63; 1869 nr 12, s.196.
10. *Duleba W.* Wieniawski / W. Dulemba. – PWM, 1973. – 253 s.
11. *Kijanowska-Kaminska L.* Tworczość Karola Lipińskiego a lwowski romantyzm // Karol Lipinski – Zycie, działalność, epoka: t. IV.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu. – Wrocław, 2007. – S.13-23.
12. *Kolbin D.* Lipińska we Lwowie // Karol Lipinski – Zycie, działalność, epoka: II ogólnopolska sesja naukowa; 16-17 listopada 1990r.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu, Nr. 62. – Wrocław, 1993. – S. 157-183.
13. *Kolbin Dm., Horak R.* Spuścizna Karola Lipińskiego oraz fundacja imienia Karola Reginy Lipińskich // Karol Lipinski – Zycie, działalność, epoka: t. IV.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu. – Wrocław, 2007. – S. 325-333.
14. *Kozolub Ludwik:* Życie kulturalne Lwowa w pierwszej połowie XIX wieku // Karol Lipinski – Zycie, działalność, epoka: ogólnopolska sesja naukowa; 16-17 listopada 1990r.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu, Nr. 62. – Wrocław, 1993. – S. 9-24.
15. *Mielinski S. Z zaliczkowej / S. Mielinski // Kurier Lwowski.* – 1902. – Nr 133. – 14.05.
16. *Nowak-Romanowicz Alina.* Jozef Elsner: Monografia / Alina Nowak-Romanowicz. – Krakow, 1957. – 270 s.
17. *Puczek Pawel.* Karol Lipinski jako pedagog Henryka Wieniawskiego / Pawel Puczek // Karol Lipinski – Zycie, działalność, epoka: t. IV.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu. – Wrocław, 2007. – S. 115-148.
18. *Puczek Pawel:* Karol Lipinski – twórca polskiej szkoły krzypcowej / Pawel Puczek // Karol Lipinski – Zycie, działalność, epoka: II ogólnopolska sesja naukowa; 16-17 listopada 1990 r.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu, Nr. 62. – Wrocław, 1993. – S. 71-882.
19. *Reiss Józef.* Skrzypcei Sprzypkowie. // J. Reiss. - Krakow 1955, s. 141-146 – s. 193-198.
20. «Rozmaitosci» 24 IX 1821, nr 135, s.540; 5 III 1830, nr 10. – S. 80.
21. «Ruch Muzyczny» 1857, nr 14. – S. 107-108.
22. *Szamazewa Kira.* Ukraiński skrzypek Artem Naruga – uczeń Karola Lipińskiego // Karol Lipinski: Zycie, działalność, epoka: t. IV.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu – Wrocław, 2007. – S. 309-316.
23. *Zduniak Maria.* Karol Lipinski: Zycie, działalność, epoka: II ogólnopolska sesja naukowa; 16-17 listopada 1990r.: Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu, Nr. 62. – Wrocław, 1993. – S. 185-215.